

ค้นหาความหมายในเรื่องปรัมปรา (26)

โดย ศ.กิริติ บุญเจือ

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ราชบัณฑิตยสถาน

อาร์เทมิสเชษฐภคินีคู่แฝดของเทพอพอลโล

ตอนที่แล้วได้ศึกษาเรื่องราวของเทพอพอลโลและวิหารเคลฟายของพระองค์ ก็ขาดไม่ได้ที่จะต้องต่อทันทีด้วยเรื่องราวของเทวีอาร์เทมิสผู้เป็นเชษฐภคินีคู่แฝดของเทพอพอลโล อาร์เทมิส(Artemis)ภาษาละตินเรียกไดอานา(Diana)จึงมีเทพประวัตินั้นหนึ่งเหมือนหรือคู่เคียงกับเทพอพอลโล คือ เป็นธิดาของเทวราชซุสเกิดจากนางอสูรีเลโทว์ เกิดที่เกาะเลสบัส(Lesbos) ช่วยอพอลโลปราบยักษ์เทอทีเอิส(Tityus)

อพอลโลเป็นเทพนักสู้สามารถสังหารยักษ์ที่รังควาญมารดา เธอก็ไม่น้อยหน้าเพราะเธอเป็นเทวีแห่งการล่าสัตว์ เธอเป็นเทวีพรหมจารีณี ไม่ยอมเป็นคู่ของใคร และไม่ยอมให้ใครหรือเทพองค์ใดทำลายพรหมจรรย์ของเธอได้ เพราะเธอทั้งฉลาดและแข็งแกร่งสามารถป้องกันตนได้ เธอจึงได้รับความเชื่อถือให้ดูแลทารกและสัตว์อ่อนทั้งหลาย

เรื่องปรัมปราเล่ายืนยันความรักชีวิตโสดของเธอว่า วันหนึ่ง ขณะที่เธอมีอายุเพียง 3 พรรษา กำลังนำร่อนนั่งอยู่บนตักของพระบิดาเทวราชซุส คงจะฉอเลาะอย่างน่าเอ็นดูมากๆ จนพระบิดานึกอยากประทานของขวัญ จึงตรัสถามว่า “อยากได้ของขวัญอะไรเป็นพิเศษไหม” เธอตอบทันทีว่า “อยากได้ของขวัญที่ออกมาจากจิตใจบริสุทธิ์ไร้การเสแสร้งว่า ‘ข้าแต่พระบิดาผู้ปรานี หม่อมฉันขอพระบรมเดชานุภาพ ควรมีควมแล้วแต่จะโปรด หม่อมฉันขอเป็นสาวพรหมจารีตลอดชีพเพคะ ขอมีสมณนามมากเหมือนพระอนุชาอพอลโลเพคะ ขอธนูและคันศรเป็นอาวุธประจำกายเหมือนพระอนุชาเพคะ ขอมีบทบาทเป็นผู้ประทานแสงสว่างกลางคืนคู่กับพระอนุชาผู้ประทานแสงกลางวันเพคะ ขอชุดแต่งกายพรานป่าสีส้มขอบสีแดงยาวถึงเข่าเพคะ ขอนางน้ำเต็ม 60 นางล้วนวัยครุณีเป็นบริวารเพคะ ขอนางน้ำจืด 20 นางจากแม่น้ำแอมนีสิส(Amnissus)บนเกาะกริท เพื่อจัดการเรื่องรองเท้าเดินป่าและคอยเลี้ยงดูสุนัขล่าเนื้อของหม่อมฉัน ขอภูเขาถ้ำไฟทั่วโลกเป็นกรรมสิทธิ์ ขอสักการสถานเอกในเมืองเดียวก็พอเพคะ เพราะหม่อมฉันชอบอยู่ป่ามากกว่าเพคะ แต่เนื่องจากพระมารดาประสูติหม่อมฉันอย่างสงบสุขและทันทีที่หม่อมฉันก็ได้ช่วยทำคลอดอนุชา ชะตาจึงลิขิตให้หม่อมฉันเป็นผู้สังเคราะห์การคลอดและทารกแรกเกิด ดินฉันยินดีรับภาระเพคะ ควรมีควมแล้วแต่จะทรงพระกรุณาเพคะ” พนางเธอก็เอื้อมหัดถันน้อยๆของเธออุบค้ำคราของพระบิดาอย่างออกอ้อน พระบิดาเทวราชทรงยิ้มสรวลอย่างพอพระทัย พนางเอื้อนเอ่ยพระวาจาประกาศิต “ข้าขอสิ่งอย่างไม่เกรงกลัวทวาราชินี เจ้าจักมีทุกอย่างดังประสงค์ เจ้าจะคงสักการสถานเอกในสามสิบนคร สักการสถานรองอีกมากไม่ยิ่งหย่อนกว่าพระอนุชา ทิวสารทิสกรีกอีกทั้งเกาะแก่ง ทุกแห่งเจ้าจะเป็นใหญ่ในทางหลวงและท่าเรือ”

อาร์เทมิสวัย 3 ชั้นษา บรรจงไหว้เทพบิดรอย่างนอบน้อม ทรงขอบพระคุณอย่างอ่อนหวาน ยิ้มละไม พนางเสด็จลงจากพระอู่ระ ทรงกราบลาพระบิดาไปตามทางของเธอ เสด็จเหาะเหิรข้ามพิภพมาถึงภูเขาลิวกัส(Leucus) บนเกาะกริทอันเป็นต้นแม่น้ำแอมนีสิส ต่อไปที่เสด็จลงสู่ท้องสมุทร ทรงคัดเลือกนางน้ำล้วนอายุ 9 ขวบ บิดามารดาของนางน้ำน้อยๆเหล่านั้นล้วนแต่ชื่นชมสุดที่บุตรมีโอกาสรบใช้ใกล้ชิดเทวีผู้ยิ่งใหญ่

อันดับต่อไป เธอบัญชาให้เทพเฮเฟสเทิส (Hephaestus) ฤๅพาไฟเอทเนอ(Aetna)บนเกาะซิซิลีให้จัดหาอาวุธประจำกายให้ เทพเฮเฟสเทิสซึ่งเป็นนายช่างใหญ่ของเทพจึงเชิญเธอไปพบและสั่งช่างเหล็กยักษ์ชายคลัฟส์ (Cyclops)ด้วยตนเอง เธอจึงพาบริวารหะเหาะหนีไป พบชายคลัฟส์ชื่อบรันทิส(Brontes = ฟ้าผ่า) เพียงคนเดียวบนเกาะลิพารอ(Lipara) ส่วนอีก 2 คนคือ สตีโรพิส(Steropes = ฟ้าแถบ) และอาร์กิส(Arges = แสงแปรริบ)ไม่อยู่ เพราะถูกเรียกไปทำรังอาหารม้าให้เทพสมุทรโพซายดัน(Poseidon) บรันทิสเห็นเธอน่าเอ็นดูจึงอุ้มขึ้นนั่งบนดักและจุมพิต เธอรำคาญจึงเอาหัตถ์ข้อมที่หน้าอก เป็นเหตุให้ขนหน้าอกยักษ์คิดหัตถ์เธอมากระจุกหนึ่ง และแถบนั้นขนไม่ขึ้นอีก กลายเป็นกรากติดตัวไปจนตาย และติดต่อกถึงคนและสัตว์ต่อมาจนทุกวันนี้

เธอสั่งให้บรันทิสพาเธอและบริวารไปหายักษ์อีก 2 คนที่โรงงานของเทพโพซายดัน พบ 2 ยักษ์กำลังขมกั้ขมมันตีเหล็กเหนือ โทมรกาย เสียงอึกทึกครึกโครม นางน้ำน้อยๆพากันตกใจกลัวร้องกรี๊ดกร๊าด เป็นที่มาของธรรมเนียมชาวกรีกเมื่อเด็กๆคือดั่งจะพูดขู่ว่า “แน่ะ ยักษ์ตาเดียวมาแล้ว” เพราะยักษ์ 3 คนนี้ต่างก็มีตากลมกันคนละดวงอยู่ตรงกลางหน้าผาก (Cyclops มาจาก cycle = กลม + ops = ตา) เธอใช้อำนาจธิดาเทวราชสั่งให้หยุดทำรังอาหารม้า มาจัดการทำคั้นสรเงินและแล่งธนูพร้อมธนูเงินเต็มแล่งให้เธอก่อน โดยสัญญาจะเลี้ยงอาหารถูกปาก 1 มื้อ ยักษ์ทั้ง 3 คนเร่งรีบทำตามความต้องการของเธออย่างรีบร้อน

อันดับต่อไป เธอพาบริวารเสด็จหะเหาะไปยังทุ่งหญ้าสวยงามแห่งอาร์เคเดีย (Arcadia) พบเทพแพน(Pan)ซึ่งมีร่างครึ่งคนครึ่งแพะ กำลังเลี้ยงสุนัขอยู่ในทุ่ง พอรู้ว่าเธอเป็นใครก็จัดสุนัขล่าเนื้อให้เธอ 7 ตัว เป็นพันธุ์จากสปาร์เทอ (Sparta) และสุนัขบริวารอีก 6 ตัว เจ้าหุยาน 3 ตัว เจ้าลาย 2 ตัว และเจ้าเต็ม 1 ตัว

ต่อมาเธอจับกวางเขางามมา 4 ตัว เพื่อเทียบรถทองคำของเธอ บังคับด้วยบังเหียนทองคำ เธอขับรถทองคำหะเหาะเหิรฟ้าไปยังภูเขาฮีเมิส(Haemus)แห่งแคว้นเทรซ เธอทดลองแผลงศร 2 ดอกแรก เข้าตรงเป่าต้นไม้ ดอกที่ 3 เข้าเป่าสัตว์ร้าย ดอกที่ 3 เข้าเป่าเมืองคนชั่วร้าย

วันหนึ่งเทพแม่น้ำแอลพีเอิส (Alpheius) โอรสของโอเชียนิส(Oceanus)กับนางอสูรีทีธิส(Tethys) หลงรักเธอติดตามเธอไปทั่วดินแดนกรีก เธอวางแผนเอาคินสอพองทาหน้าตัวเองและบริวาร นางแอลพีเอิสสงจำหน้าใครไม่ได้และหาตัวเธอไม่เจอ จึงล่าถอยไปโดยมีเสียงหัวเราะเยาะเย้ยหยันไล่ตามหลังอย่างครั้นเครง

เธอรักยาพรหมจรรย์ของเธอเคร่งครัดนัก แม้บริวารของเธอที่กำซับกันนักหนามิให้เสียชื่อในเรื่องชู้สาวเป็นอันขาด ใครฝ่าฝืนจะได้รับโทษรุนแรง วันหนึ่งบริวารของเธอนางหนึ่งนามว่าคาลิสโทว์(Calisto)เสียทำให้กับเทวราชซุส ครั้นเธอจับได้ว่ามีครรภ์ เธอสาปให้เป็นหมีแล้วจะยิงด้วยธนู ซุสรีบยกเธอขึ้นไปไว้บนดาวดวงหนึ่งในท้องฟ้า จึงรอดตัวไปได้ ครั้นบุตรคลอดออกมาเป็นชายนามว่าอาร์เกิส(Arcas) ซุสก็จัดการให้สร้างเมืองอาร์เคเดียให้ครอง อย่างไรก็ตามชาวเมืองอาร์เคเดียพากันเล่าเรื่องนี้ด้วยความภูมิใจว่าราชวงศ์ของตนมีเชื้อสายเทวราช

อีกครั้งหนึ่ง แอคทีอัน (Actaeon) หลานปู่ของอพอลโล จึงนับว่าเป็นหลานชายของอาร์เทมิสด้วย และเป็นผู้ก่อตั้งนครเอเธนส์ก่อนเทวีธีนิจะมาเสริมต่อ วันหนึ่งแอคทีอันนำฝูงสุนัขออกล่าสัตว์ บังเอิญผ่านมาทางลำธารที่อาร์เทมิสกำลังเปลือยร่างกายในลำธารตามลำพังอย่างชื่นอารมณ์ แอคทีอันไม่ทันรู้ว่าเป็นเธอ แต่ก็รู้สึกตะลึงเพลิดเพลิดในความงามของเธอ จึงหยุดยืนพิงหน้าผาจับตาดูเธออย่างตาไม่กะพริบ ครั้นเธอหันมาเห็นเข้าก็พิโรธ

จัด กลัวว่าเขาจะนำไปเอาไอ้อวดให้ผู้อื่นฟัง จึงสาปให้เขากลายเป็นกวางหนุ่ม ผุงสุนัขของเขาเองจำเขาไม่ได้ จึง
กลุ่มรวมกันกัดฉีกเนื้อเป็นชิ้นๆ

ในแง่หนึ่งอาร์เทมิสเป็นเทวีแห่งพระจันทร์คู่กับพอลโลแห่งพระอาทิตย์ เนื่องจากดวงจันทร์มีข้างขึ้น
และข้างแรม บทบาทของเธอจึงมีทั้งแสงสว่างสดใสให้แสงสว่างอย่างละมุนละไม และมีทั้งแง่มืดแห่งข้างแรม คือ
ความร้ายกาจ อารมณ์ดิบ เมื่อเธอดีจึงดีใจหายและน่ารักน่าบูชา แต่เวลาร้ายก็น่ากลัว อ่ามหด ดังเหตุการณ์ที่เกิด
ขึ้นกับคาลิสโทว์และแอคทีอันดังที่ได้เสนอไว้ข้างต้น ยังมีเกล็ดน่าสะเทือนขวัญผู้อ่านเรื่องสงครามกรุงทรอย
(Troy)อยู่ตราบนานเท่าทุกวันนี้

เรื่องมีอยู่ว่า เมื่อขุนพลกรีกรวมตัวกันที่ชายฝั่งออเลียส (Aulis) อันเป็นท่าเรือของแคว้นบีโอเทีย(Bocotia) อัน
ประกอบด้วยกองเรือรบ 1,116 ลำจาก 27 นครรัฐกรีก พร้อมยกพลไปล้อมกรุงทรอย ขุนพลทั้งหลายออกเสียงให้แอ
เกอเมมนัน(Agamemnon) กษัตริย์แห่งไมซีนีและอาร์กัส(Mycenae and Argos)เป็นจอมทัพ แอเกอเมมนันมีโอรส
นามว่า โอเรสทิส(Orestes) และธิดานามว่าอิเล็กเทร่า(Electra) และอีฟีเจอนายเออ(Iphigenia) คนสุดท้ายต้องคิดพ้อจึง
ขอติดตามไปกรุงทรอยด้วย ครั้นทุกอย่างพร้อมแอเกอเมมนันก็ประกาศเคลื่อนขบวนเรือ บัดชลมก็สงบนิ่งท้อง
ทะเลราบเป็นหน้ากลอง ชาวกรีกเหล่านี้ล้วนชำนาญการเดินเรือ หากมีลมพัดสักนิดไม่ว่าจะจากทิศใดไปทิศใด
พวกเขาก็สามารถออกเดินเรือได้ทั้งสิ้น แต่เมื่อไม่มีลมพัดเลย ก็เหมือนรถขาดเชื้อเพลิง ไม่อาจจะสตาร์ทเครื่องได้
จำต้องรอเชื้อเพลิงซึ่งในสมัยนั้นคือลม พวกเขาอยู่ในสภาพพร้อมออกเรือกันทุกลำ แต่ก็ได้แต่นั่งรอนรอนรอ วัน
แล้วคืนแล้วเฝ้าแต่รอ สัปดาห์หนึ่งผ่านไปอย่างไม่มีอะไรเกิดขึ้น มวลพลเริ่มเบื่อ เซ็ง เหงา ลงท้ายด้วยหงุดหงิด
อารมณ์แปรปรวน จะเอาอย่างไรกันดี ส่งม้าเร็วไปถามโหรแห่งเดลฟาย กลับมาแจ้งว่าก่อนหน้านี้จอมทัพแอ
เกอเมมนัน ได้ออกป่าล่าสัตว์ฆ่าเวลาบังเอิญฆ่ากวางเทียมรถของเทวีอาร์เทมิสตายไป 1 ตัว เทวีทรงโกรธแค้น
อย่างยิ่ง จึงทรงกลั่นแกล้งระงับลมทะเลที่จำเป็นสำหรับออกเดินเรือจากออเลียสตลอดไป เว้นแต่แอเกอเมมนันจะ
ยอมขอขมาโดยฆ่าธิดาสาวอีฟีเจอนายเออบูชาวิญญาณวาย จึงจะหายโกรธแค้น แอเกอเมมนันจะทำประการใด จะต้อง
ลงมือฆ่าบุตรแสนรักด้วยน้ำมือของตนเองได้ลงคอหรือ แต่ถ้าไม่ทำก็จะถูกทหารทั้งกองทัพประณามว่าไม่
รับผิดชอบต่อตำแหน่งหน้าที่ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ในที่สุดแอเกอเมมนันก็
ตัดสินใจแสดงวิสัยถูกผู้ชาย แสดงความรับผิดชอบโดยยอมปลิดชีวิตลูกสาวแสนรักเพื่อสังเวทตำแหน่งจอมทัพแห่ง
สงครามกรุงทรอย เรื่องบานปลายต่อมา คือเมื่อเสร็จสิ้นสงครามกรุงทรอยพร้อมด้วยชัยชนะกลับเมืองในเวลา 10 ปี
ต่อมา ปรากฏว่ามหึมาคิดกับซุ้วางแผนปลงพระชนม์กษัตริย์แอเกอเมมนันเพื่อแก้แค้นแทนลูกสาวด้วยเหตุผลว่า
ทำไมจึงไม่สละตำแหน่งจอมทัพเพื่อรักษาชีวิตธิดาไว้ ก็เท่านั้นเอง ตำแหน่งจอมทัพเป็นเพียงหัวโขน ลำคัญอะไร
หนักหนา ให้ใครเป็นแทนก็สิ้นเรื่อง แต่เรื่องก็หาได้จบลงง่ายๆไม่ เพราะโอเรสทิสโอรสองค์ใหญ่และ
มกุฎราชกุมาร ครั้นเห็นว่าซุ้ขึ้นครองราชย์แทนตนด้วยการสนับสนุนของมารดา จึงคุมสมัครพรรคพวกชิงบัลลังก์
โดยปลงพระชนม์ทั้งมารดาและซุ้ โดยอ้างว่าเพื่อแก้แค้นแทนพระราชบิดา ทั้งนี้ด้วยความร่วมมือของอิเล็กเทร่าซึ่ง
ทนเห็นสภาพของมารดากับซุ้ต่อไปอีกไม่ได้แล้ว

หากมองว่าเอโรส (Eros) กับแอฟรอดายทิ(Aphrodite) เป็นสัญลักษณ์ของหนุ่มหล่อสาวงาม(ชาวโรมันเรียก
คิวปิดกับวินัส) ก็คงต้องมองว่าพอลโลกับอาร์เทมิส(ชาวโรมันเรียกพอลโลกับไดอานา) เป็นสัญลักษณ์ของ

หนุ่มกล้าสาวแกร่ง เหมือนกับที่เอรัสหรือคิวปิดเป็นเพศชายของวินัส อาร์เทอเมิสหรือไดอานาก็คือเพศหญิงของอพอลโล ความต้องการความรู้สึกแกร่งกล้าในชีวิตจะต้องยกย่องขึ้นบูชาเป็นเทพและเทวีคงมีอยู่ในจิตใจของคนทั่วไปและในหมู่ชาวกรีกในช่วงที่เราศึกษาอยู่นี้ คือช่วงที่มีความถนัดในการสร้างเรื่องปรัมปราขึ้นแสดงความคิด ความปรารถนาและอุดมคติ ความต้องการความเท่คงได้กลายเป็นเรื่องปรัมปราท้องถิ่นจำนวนมาก แม้ตั้งแต่ก่อนชาวกรีกเผ่าอารยันจะเข้าครอบครองดินแดนกรีกก็คงมีอยู่แล้ว เมื่อชาวกรีกมาช่วยเสริมเติมต่อก็ยิ่งเป็นปรัชญามากขึ้น และเมื่อมีผู้มีปัญญาสร้างเรื่องปรัมปราร่วม ก็ได้ใช้ความรู้ความสามารถรวบรวมและผสมผสานแหล่งต่างๆ เข้าด้วยกัน จนเกิดคติร่วมของอารยธรรมกรีกและโรมัน ดังนั้น ในกรณีของเรื่องปรัมปราของอพอลโลและอาร์เทอเมิสก็เช่นเดียวกับอีกหลายๆ เรื่องที่เกิดขึ้นและเป็นมาในแนวทางเดียวกัน คือ เริ่มจากต่างแหล่งต่างท้องถิ่นมา ต่อมามีการผสมผสานให้กลมกลืนกันเท่าที่จะทำได้ ในที่สุดก็เผยแพร่ลักษณะรวมนี้ออกไป ซึ่งแต่ละท้องถิ่นจะต้องพยายามประนีประนอมเรื่องปรัมปรารวมให้เข้ากับเรื่องปรัมปราท้องถิ่นที่ตนยังคงเก็บรักษาและหวงแหนไว้นั้นให้จงได้ อพอลโลและอาร์เทอเมิสเป็นคู่สัญลักษณ์แห่งความแกร่งกล้า เป็นคู่แฝดที่นิยมออกนามอพอลโลก่อน เพื่อให้เกียรติเพศชายตามความนิยมของระบอบปีตาธิปไตย แต่เรื่องปรัมปรานี้อาจจะเรียบเรียงขึ้นในบรรยากาศของมาตาธิปไตยก็ได้ จึงยกย่องให้อาร์เทอเมิสเป็นที่และเกิดก่อนอพอลโล และเพื่อยกย่องความแกร่งของอาร์เทอเมิส ผู้เรียบเรียงจึงเล่าว่า แต่พออาร์เทอเมิสหลุดออกจากครรภ์มารดาโดยมารดาไม่เจ็บปวดประการใดเลยเท่านั้น เธอก็รู้สึกจุกช่วยทำคลอดน้องชายคู่แฝดให้ออกจากครรภ์มารดาได้อย่างคล่องแคล่วว่องไว โดยไม่ให้มารดาต้องมีความเจ็บปวดลำบากลำบากแต่ประการใด จากเรื่องเล่านี้ทำให้สตรีชอบขอความคุ้มครองให้ปลอดภัยและทุเลาความเจ็บปวดจากการคลอด ซึ่งเป็นบทบาทของเทวาริณีฮีโรและอายไลธายเออ(Eileithyia)มาก่อน และในฐานะที่เป็นพี่สาวรู้จักดูแลน้องชาย จึงมักจะได้รับการขอร้องให้ดูแลทารกแรกเกิดให้รอดชีวิตช่วงวิกฤตนั้นด้วย ความแกร่งย่อมต้องเด็ดขาดในคราวจำเป็น ผู้เล่าเรื่องปรัมปราจำเป็นต้องสร้างอพอลโลให้มีจิตใจเด็ดขาด เพื่อจะได้ปราบยักษ์และยักษ์แห่งเคลฟาย อาร์เทอเมิสซึ่งเป็นคู่ขนานเพศหญิงก็ต้องมีความเด็ดขาดด้วย สำหรับเพศชายอาจจะรู้สึกเป็นเรื่องปกติ แต่สำหรับเพศหญิงจะให้ความรู้สึกโหดเกินไป และเพราะความเด็ดขาดที่ได้เรียนรู้จากประวัติของเทพและเทวี จึงเป็นความเชื่อของชาวบ้านว่าหากหนุ่มหรือสาวใดตายไปอย่างไม่รู้สาเหตุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อไม่ปรากฏอาการทรมานทรมาย ก็เชื่อกันว่าตายไปเพราะถูกสรเงินของเทพหรือเทวีแผลงเอาอย่างไม่รู้ตัว เนื่องจากมีการผิดพระทัยอะไรเกิดขึ้น ดังที่เกิดขึ้นกับแอคทีเอิส และแอเคอเมมนัน หรืออย่างกรณีของราชินีนาบอปี(Niobe)แห่งนครรัฐธีบส์(Thebes) ซึ่งมีโอรส 10 องค์ธิดา 10 องค์ ทรงสังเกตเห็นชาวเมืองธีบส์ถวายสักการะแต่เทวีลีโทว์มากเกินไปทั้งๆที่มีโอรสธิดาเพียง 2 องค์ คือ อาร์เทอเมิสกับอพอลโล ได้แสดงความไม่พอใจ โดยต่อว่าชาวเมือง ต่อมาปรากฏว่าโอรสและธิดาของเธอสิ้นพระชนม์ลงอย่างกระทันหันไม่รู้สาเหตุทั้งหมด และนาบอปีเองถูกสาปเป็นแท่งศิลาปรากฏให้เห็นจนทุกวันนี้ ชาวบ้านตีความว่าเพราะอพอลโลและอาร์เทอเมิสแค้นแทนมารดาจึงแผลงสรเงินจัดการเรียบริ้อย รอดตายได้คนเดียวคือธิดาสุดท้องโดยนาบอปีขอชีวิตไว้โดยตัวเองยอมตายแทน จึงถูกสาปกลายเป็นหินไปดังกล่าว กรณีของโอเรียน(Orion)ซึ่งเป็นโอรสคนหนึ่งของเจ้าแม่ธรณี ชอบเป็นพรานป่า วันหนึ่งพบอาร์เทอเมิสในป่าเกิดหลงรักติดตามจนเธอรำคาญจึงแผลงสรเงินประหารเสีย เรื่องเหล่านี้ทั้งหมดสร้างความรู้สึกว่าเธอไม่มีความสำนึกรับผิดชอบต่อชีวิตของผู้อื่นเลย พวกเขามีได้ตั้งใจกระทำ

ผิด ความคิดที่เกิดขึ้นด้วยความบังเอิญเช่นนี้ควรหรือจะถูกลบทิ้งเช่นนี้ ดูไม่เหมาะกับภาวะพรหมจรรย์ของเธอเอาเลย แต่ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องปรัมปราที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงความแกร่งของเธอเท่านั้น อย่าไปเอาจริงกับแง่อื่นๆในภาษาภาพพจน์อย่างนี้

ความขัดแย้งมีมากมายในเรื่องเล่าเกี่ยวกับเธอจนยากที่จะประนีประนอมอยู่ในเรื่องเดียวกันได้สำเร็จ ในบางส่วนจำเป็นต้องแยกพิจารณาตามปางต่างๆของแต่ละท้องถิ่น เช่น

1. **อาร์เทมิสแห่งอาร์เคเดีย(Artemis of Arcadia)** เธอเป็นเทวีแห่งทุ่งหญ้าอุดมงาม เธอกลายเป็นสัญลักษณ์ของธรรมชาติอันงดงาม เจริญตาเจริญใจ นุ่มนวล เป็นที่พึ่ง เป็นความหวังของชีวิต ในทุ่งหญ้าแห่งนี้ดูเธอจะเป็นเพศหญิงของเทพแพนมากกว่าของอพอลโล เธอเป็นผู้พิทักษ์ธรรมชาติและเป็นผู้ให้ความอุดมสมบูรณ์แห่งผลิตผลธรรมชาติทุกอย่าง เธอเป็นผู้สอนให้รู้จักเป็นมิตรกับธรรมชาติและรู้จักทำให้สัตว์เชื่องเพื่ออยู่ร่วมกัน ในปางนี้เธอน่าจะเป็นเจ้าแม่ธรณีมาก่อน เธอสาปนางน้ำตนหนึ่งเป็นหมี อาจจะเป็นได้ว่าเธอเองแต่ก่อนเป็น โทเทิมหมีของคนถิ่นนี้ เพราะมีเรื่องหมีในเทพประวัติของเธออยู่มาก
  2. **อาร์เทมิสแห่งแอทเทอเคอ(Artemis of Attica)** ในแคว้นแอทเทอเคอ มีอยู่ 3 นครรัฐที่นับถืออาร์เทอเมิสคล้ายๆกัน คือ นครรัฐบรอรัน(Brauron) ออร์เธีย(Orthia) และทอราซ(Tauri) ก็จะมีพิธีเดินหมีโดยให้หญิงสาวแต่งตัวหนังหมีออกมาเดินเหมือนหมี และมีการเขียนเด็กชายให้เลือดออกบนแทนบูชาถวายแทนการฆ่าบูชาขัญบูชาขัญ มีหลักฐานบ่งชี้ว่าพิธีกรรมนี้เป็นการฆ่าวัวและม้าถวายบูชาขัญบูชาขัญ
  3. **อาร์เทมิสแห่งเทอโรพอลัส(Artemis Tauropolos)** เธอเป็นผู้อุปถัมภ์การเลี้ยงวัวและเลี้ยงม้า เดิมน่าจะเป็นโทเทิมวัวและโทเทิมม้าก่อนจะเป็นเจ้าแม่แห่งวัวและม้า แต่ก่อนน่าจะมีการฆ่าวัวและม้าถวายบูชาขัญบูชาขัญ
  4. **อาร์เทมิสแห่งเอเฟอสิส(Artemis of Ephesus)** มีรูปแปลกแปลกของอาร์เทมิสประทับยืน ที่ทรงอกมีก้นห้อยเป็นพวงเหมือนผลมะม่วง ตามตัวมีรูปวัวเต็มไปหมด จึงแสดงว่ายังคงนับถือเป็นเจ้าแม่แห่งความอุดมสมบูรณ์อยู่ มีการกล่าวถึงทาสที่มีผู้ถวายแก้วิหารของเธอ ทำให้สงสัยว่าถวายไว้ทำไมถ้าไม่สำหรับการฆ่ามนุษย์บูชาขัญ มีหลักฐานบันทึกในงานสมโภชของเธอว่ามีการหลังเลือด
- ตัวอย่างหลักฐานเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการนับถือเทวีอาร์เทมิสของชาวกรีกรุ่นหลัง เป็นการแปลงและยกระดับการนับถือเจ้าแม่ตามท้องถิ่นต่างๆมาก่อน